

Jopi Nyman

Englantilaisuus, kansallinen identiteetti ja globalisaatio

Lectio praecursoria Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa 14.5.2005. Väitöskirja *Imagining Englishness: Essays on the Representation of National Identity in Modern British Culture*.

Kun karibialainen kirjailija, historioitsija ja intellektuelli C.L.R. James saapui Lontoon vuodelle 1932 helmikuussa, hän kirjoitti kotisaarensa Trinidadin *Port of Spain Gazette*-sanomalehteen joukon kolumneja, jotka on hiljattain julkaistu teoksena *Letters from London* (2003). Monien muiden maahanmuuttajien tavoin James tarkkaili paikallisia asukkaita, heidän elämäntapaansa ja arvojaan, ja analysoi niitä karibialaisen miehen näkökulmasta. Kirjailijan uralle aikoonut James piti Lontoota ja erityisesti Bloomsburyä, opiskelijoiden, taiteilijoiden ja intellektuellien kaupunginosaa, ilmapii- riltään aivan poikkeuksellisen hedelmällisenä. Joka illalle oli tarjolla mielenkiintoisia kirjailijoiden ja tiedemiesten luentotilaisuuksia, ja James raportoi muun muassa Edith Sitwellin luennolta. Toisaalta James puhuu avoimesti englantilaisesta rasismista ja sen eri muodoista, erityisesti englantilaismiesten vihamielisestä suhteesta mustiin.

Väitöskirjatutkimukseni *Imagining Englishness: Essays on the Representation of National Identity in Modern British Culture* (2005) kannalta mielenkiintoisin Jamesin kirjoituksista on elokuussa 1932 julkaistu ”The Nucleus of a Great Civilization”, jossa hän pyrkii määrittämään sen, mikä erottaa englantilaiset ”meidän väestämme kotona” (2003, 122; suom. JN). Lontoosta James ei sanojensa mukaan tätä kuitenkaan löydä, eikä hän muutenkaan kerro olevansa erityisen vaikuttunut suurkaupungin vilkkaasta liikenteestä tai korkeista rakennuksista. Kansakunnan keskuksen suurmiehet ja poliitikot osoittautuvat samanlaisiksi saamattomiksi nahjuksiksi kuin muualla: ”Suuret poliittiset hahmot. Ne miehet, joiden nimet tunnetaan joka kotitaloudessa. Heidän teostensa lukeminen on yksi asia. Heidän kuuntelemisensa aivan toinen” (2003, 116). Ihanteellista englantilaisuutta ei löydy myöskään tavallisista kadunmiehistä, joiden puolestaan kerrotaan tuhlaavan aikaansa korkeakulttuurin asemasta sanomalehtien sunnuntainumerojen urheilu- ja skandaaliuutisten parissa. Jamesin sanojen mukaan he ovatkin ”henkisesti keskenkasvuisia” (2003, 122).

Todellisen englantilaisuuden James löytää vasta Pohjois-Englannista, Yorkshires- sa sijaitsevasta Nelsonin maalaiskaupungista, jota hän vertaa San Fernandon pikkukaupunkiin Trinidadilla. Kansakunnan ’ydin’ hahmottuu hänelle kerrotusta tarinasta

bangladeshiläissyntyistä Monica Alia. Näiden kirjailijoiden – ja monien muiden brittiläisten nykykirjailijoiden – teoksissa aiemmat ajatukset puhtaasta englantilaisuudesta ja kansallisen identiteetin tehtävistä osoittautuvat ideologisiksi fantasiaiksi, jotka ovat palvelleet poliittisia päämääriä.

Kansallista identiteettiä käsittelevä yhteiskuntatieteellinen tutkimus on usein tarkastellut kansallisia liikkeitä ja niiden eksplisiittisesti ilmaistuja etnis-poliittisia ohjelmia osana kansallisvaltion rakentamista. Toisaalla tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota niihin tapoihin, joilla ihmiset kuvaavat omaa kansallista identiteettiään, tai niihin stereotyyppiin käsityksiin, joita heillä on muiden kansallisten ja etnisten ryhmien jäsenistä. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt lähestymään englantilaisuutta hieman toisella tavoin: ymmärrän kansallisen identiteetin rakentuvan kulttuurisesti ja diskursiivisesti. Kirjalliset ja populaarikulttuurin tekstit rakentavat käsityksiä usein ihannoidusta kansallisesta identiteetistä, tässä tapauksessa hyväksytyistä tavoista olla englantilainen. Kansallisen identiteetin representaatioiden analyysin voi ajatella tarjoavan tietoa siitä, mistä haastatteluissa saatetaan vaieta. Tapaukseni osoittavat, että arkielämän ja populaarikulttuurin tasolla diskursiivisesti muodostuvat ajatukset kansallisesta identiteetistä muokkaavat yhä edelleen toimintaa sekä sitä ohjaavia arvoja, vaikka kansakunnan merkitystä onkin viime vuosina vähätelty. Samaten erilaiset ajatukset ja fantasiat kansallisesta identiteetistä nivoutuvat mitä erilaisimpiin kulttuurisiin käytäntöihin ja teksteihin. Tähän on viitannut myös kulttuurisosiologi Arjun Appadurai (1996), jonka mukaan juuri mielikuvituksella on keskeinen rooli rakennettaessa yhteisöllisiä mielikuvia ja kokemuksia globalisaation aikakaudella.

Teoreettisesti lähestymistapani pohjautuu ns. modernistiseen kansallista identiteettiä tutkineeseen koulukuntaan, erityisesti Benedict Andersonin käsitykseen (1991) kansakunnasta kuviteltuna yhteisönä, sekä jälkikoloniaalisten yhteiskunta- ja kulttuuriteoreetikkojen (Stuart Hall, Edward Said ja Homi Bhabha) ajatuksiin kansallisen identiteetin rakentumisesta representaatioiden ja kertomusten kautta. Kansakunta voidaan määritellä laajan ihmisjoukon yhdistävinä kertomuksina, jotka tarjoavat ihmisille ajatuksia heidän alkuperästään ja kohtalostaan. Esimerkiksi Homi Bhabha (1990) esittää, että kansakunta on olemassa kertomuksena: erilaisten historiallisten, poliittisten ja elämäkerrallisten tekstien kautta kansakunta keksii itsensä aina uudelleen diskursiivisesti. Näissä tarinoissa korostuvat ajatukset kansan missiosta ja historiasta, ja niiden ominaispiirteet vaihtelevat erilaisissa historiallisissa ja yhteiskunnallisissa tilanteissa. Esimerkiksi tällaisesta kansakunnan kuvittelemisesta otan kuuluisan englantilaisen eläinkirjailija Richard Adamsin vuonna 1972 julkaistun teoksen *Ruohometsän kansa* (engl. *Watership Down*), johon sisältyvä kertomus ”Tarina kuninkaan salaataista” korostaa kansakunnan myyttisen kaniinisankari El-ahrairahin roolia kansansa pelastajana ja esi-isänä:

Kuningas Darzin hallitsi aikansa maailman suurinta ja rikkainta eläin-

teessa johonkin toiseen. Jo George Herbert Mead (1968) korosti lapsen identiteetin rakentuvan merkityksellisten toisten kautta, jolloin sosialisatiossa nämä yhteiskunta ja sen arvoja edustavat toiset välittävät yhteisön arvojärjestelmää lapselle. Identiteetin rakentumista pidetään jatkuvana prosessina, ja kiinteän identiteetin asemasta myöhäismoderni subjekti liukuu identiteettipositiosta toiseen (ks. Hall 1999). Vaikka identiteetti ei käsitteenä ole kiinteä ja pysyvä, kansallinen identiteetti esitetään usein ikaikaisena ja muuttamattomana, sillä sen tarkoituksena on taata meidän ja heidän välisen eron pysyvyys.

Kun englantilaisuutta tarkastellaan jälkikoloniaalisen teorian kautta, kolonialismin ja kolonialistisen ajattelun huomataan olleen merkittävässä roolissa omaa ihannoitua identiteettiä rakennettaessa. Kuten esimerkiksi Edward Said (1995) on osoittanut, kolonialistisen diskurssin representaatiot Toisista korostavat heidän olevan kehittymättömiä ja kyvyttömiä rationaaliseen ajatteluun. Ihanteellinen englantilaisuus rakentuu samalla tavoin rodullistavien ja etnistävien prosessien kautta, minkä jokainen kolonialistisia seikkailuromaaneja harrastanut tietää (see Bristow 1991). Englantilaisen herrasmiehen asuun pukeutuva ja hänen laillaan käyttäytyvä afrikkalainen tai intialainen on tällaisessa ajattelussa kummajainen, luonnonoikku, jota samanaikaisesti halveksitaan ja pelätään. Koloniaalinen Toinen esitetään usein myös heikkona antaen sille feminisoivia piirteitä, mikä korostaa oman identiteetin maskuliinista rationaliteettia. Ekskluusion kautta rakentuneen englantilaisuuden pitkä historia on heijastunut vahvoina ennakkoluuloina muun muassa maahanmuuttajia kohtaan. Kaikki kansalliset identiteetit rakentuvat samalla tavoin. Esimerkiksi englantilaisuuteen liittyy se sosiologi Stuart Hallin korostama piirre, että ”olla englantilainen on tuntee itsensä suhteessa ranskalaisiin, ja kuumaverisiin Välimeren ihmisiin, ja intohimoiseen, traumatisoituneeseen venäläiseen sieluun. Menet ympäri maailman, ja kun tiedät, millaisia kaikki muut ovat, sitten olet, mitä he eivät ole” (1991, 21). Englantilaisuuden Toiseksi joutumista ovatkin saaneet kokea niin skotit, irlantilaiset kuin muitakin kansallisuuksia edustavat.

On syytä korostaa, että edellä kuvatun kaltainen ihannoitu englantilaisuus on fantasia, vaikka sillä on toki materiaalisia vaikutuksia, ja se on saanut kritiikkinsä viime vuosikymmenten aikana brittiläisen yhteiskunnan muuttuessa. Yksi osa kritiikistä on tullut jälkikoloniaalisen brittiläisen kirjallisuuden ja kulttuurin kautta, jossa käsitys muuttumattomasta ja homogeenisestä englantilaisuudesta on osoitettu virheelliseksi. Kuten Hanif Kureishin *Esikaupunkien Buddha* (*Buddha of Suburbia*)-romaanin kertoja sanoo kertomuksensa aluksi:

Nimeni on Karim Amir ja olen perienglantilainen, melkein. Minua pidetään usein vähän omituisena englantilaisena, tavallaan uutena lajina, sillä juureni ovat kahdessa vanhassa historiassa. Mutta siitä viis – olen englantilainen (joskaan en ylpää siitä) Etelä-Lontoon esikaupungeista ja menossa jonnekin. Se että olen levoton ja ikävystyn helposti johtuu ehkä tästä maanosien ja veren sekoituksesta, siitä että olen kotoisin sieltä ja täältä, että kuulun ja en kuulu. Tai ehkä

Lähteet

- ADAMS, RICHARD 1983 / 1972: *Watership Down*. London: Penguin.
- ANDERSON, BENEDICT 1991: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- APPADURAI, ARJUN 1996: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BHABHA, HOMI K. 1990: Introduction. *Nation and Narration*. Ed. Homi K. Bhabha. London: Routledge. 1-7.
- BHABHA, HOMI K. 1994: *Location of Culture*. London: Routledge.
- BRISTOW, JOSEPH 1991: *Empire Boys. Adventures in a Man's World*. London: HarperCollinsAcademic.
- BROMLEY, ROGER 2000: *Narratives of a New Beginning. Diasporic Cultural Fictions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- COLLS, ROBERT AND PHILIP DODD (EDS.) 1986: *Englishness. Politics and Culture 1880-1920*. London: Croom Helm.
- GRIMSHAW, ANNA (ED.) 1994: *The C.L.R. James Reader*. Oxford: Blackwell.
- GUNNING, DAVE 2004: Anti-Racism, the Nation-State and Contemporary Black British Literature. *Journal of Commonwealth Literature* 39:2. 29-43.
- HALL, STUART 1991: The Local and the Global: Globalization and Ethnicity. *Culture, Globalization and the World-System. Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Ed. Anthony D. King. London: Macmillan. 19-39.
- HALL, STUART 2000: Conclusion: The Multi-Cultural Question. *Un/Settled Multiculturalisms. Diasporas, Entanglements, Transruptions*. Ed. Barnor Hesse. London: Zed. 209-241.
- HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- HOBBSAWM, ERIC AND TERENCE RANGER (EDS.) 1992: *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JAMES, C.L.R. 2003: *Letters from London*. Ed. Nicholas Laughlin. Oxford: Prospect Press.
- KUMAR, KRISHAN 2003: *The Making of English National Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KUREISHI, HANIF 1991 / 1990: *Esikaupunkien Buddha*. Suom. Seppo Lopenen. Helsinki: WSOY.
- MEAD, G.H. 1968: *Mind, Self, and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- NYMAN, JOPI 2005: *Imagining Englishness. Essays on the Representation of National Identity in Modern British Culture*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 73. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- SAID, EDWARD 1995 / 1978: *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. London: Penguin.